

**Wannsee Konferansı Konutu
Anma ve Eğitim Merkezi**

**Wannsee Konferansı Tutanağı
20 Ocak 1942**

GİZLİ DEVLET MESELESİ
["Geheime Reichssache"]

30 Nüsha
16. Nüsha

Toplantı Tutanağı

-

I. 20.1.1942 tarihinde Berlin’de, Am Grossen Wannsee No. 56/58 adresinde yapılan “Yahudi sorununun nihai çözümü” konulu toplantıya aşağıdaki Beyler katılmıştır:

Nazi Valisi Dr. Meyer ve
Rayş Daire Amiri Dr. Leibbrandt

İşgal altındaki doğu bölgelerinden sorumlu
Rayş Bakanlığı

Müsteşar Dr. Stuckart

Rayş İçişleri Bakanlığı

Müstaşar Neumann

Dört Yıllık Kalkınma Planı Sorumlusu

Müstaşar Dr. Freisler

Rayş Adalet Bakanlığı

Müstaşar Dr. Bühler

Merkez Eyalet Valisi

Müstaşar Luther

Dışişleri Bakanlığı

SS – Tuğgeneral Klopfer

Parti Yönetimi

Bakanlık Müdürü Kritzinger

Rayş Başbakanlık

- 2-

SS – Korgeneral Hofmann

İrk ve İskân Başdairesi

SS – Korgeneral Müller

Rayş Güvenlik Başdairesi (RSHA)

SS – Yarbay Eichmann

SS – Tuğgeneral Dr. Schöngarth
Merkez Eyalet Asayiş Polisi ve
Güvenlik
Teşkilatı (SD) Amiri

Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı (SD)

SS – Albay Dr. Lange
Letland bölgesi Asayiş Polisi ve
Güvenlik Teşkilatı (SD)
Amiri ve Ostland Rayş Komiserliği
Asayiş Polisi ve
Güvenlik Teşkilatı (SD) Amir vekili

Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı (SD)

II. Toplantıda ilk önce Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı (SD) Şefi SS – Korgeneral H e y d r i c h söz alarak, Rayş Mareşali tarafından Avrupa'daki Yahudi sorununu nihai çözüme ulaştırmakla ilgili çalışmaların hazırlıklarını başlatmak üzere göreve atandığını açıklıyor ve bu toplantının konuyla ilgili temel sorunlara açıklık getirmek üzere düzenlendiğine işaret ediyordu. Mareşal, Avrupa Yahudileri sorununun kesin çözümü için teşkilatlanma, maslahat ve materyal hususlar ile ilgili olarak bir taslak geliştirilerek kendisine iletilmesini rica etmişti. Ancak böyle bir taslağın oluşturulabilmesi için, paralellik ve düzenli bir idare bakımından bu konularla doğrudan ilgili mercilerin bu

konuları birlikte ele almaları gerekmektedir.

- 3 -

Yahudi sorununun kesin çözüm çalışmalarında yetki, coğrafi sınırlar gözetilmeksizin, merkezi olarak Rayşführer – SS ve Alman Polisi Şefi'nin elinde olacaktı (Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı'nın (SD) Şefi).

Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı Şefi [Heydrich] daha sonra, sözü edilen hasma karşı o zamana kadar yürütülen mücadeleyi kısaca özetledi. Bu mücadelenin en önemli dinamikleri şunlardı:

- a/ Yahudileri Alman halkının yaşadığı yerlerden çıkartmak
- b/ Yahudileri Alman halkının yaşam alanından çıkartmak

Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için şimdiye kadar yegane geçici çözüm olarak Yahudilerin Rayş bölgelerinden göç ettirilmesinin hızlandırılması ve planlı olarak tatbik edilmesi yoluna gidilmiştir.

Mareşal'in emri üzerine Ocak 1939'da Yahudilerin göç ettirilmesi için bir merkez kurulmuş ve bu merkezin başına Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı'nın Şefi getirilmiştir. Merkezin en önemli görevleri şunlardı:

- a/ Yahudilerin göç ettirilmesinin hızlandırılması için gerekli hazırlık önlemlerini almak
- b/ Göçü sevk ve idare etmek
- c/ Gerekli görülen durumlarda göçü hızlandırmak

Merkezin görevlerinin temelinde yatan amaç yasal yollardan Alman yaşam alanını Yahudilerden temizlemektir.

- 4 -

Bu türden hızlandırılmış bir göçün beraberinde getireceği dezavantajlar tüm mercilerce malumdu. Ancak başka bir çözüm yolu bulunamadığından bu dezavantajlar göze alınmak durumundadır.

Göç ettirme çalışmalarına bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar sadece Almanya için bir sorun teşkil etmekle kalmamış, aynı zamanda Yahudilerin göç ettikleri/ edecekleri ülkelerin de sorunu haline gelmişti. Çeşitli yabancı hükümetlerin potansiyel göçmenler için öngördükleri asgari nakit limitini ve ayakbaşı paralarını yükseltmeleri gibi mali zorluklar, yeterli vapur bulunamaması, yabancı ülkelerin göç almaya getirdikleri sınırlamalar ve ülkelerini göçe kapatmaları göç ettirme çalışmalarını ciddi biçimde güçleştirmiştir. Bütün bu zorluklara rağmen NSDAP'nin iktidara geçmesinden 31.10.1941 tarihine kadar yaklaşık 537.000 Yahudi göç ettirilebilmiştir. Bunların dökümü aşağıdaki gibidir:

30.1.1933 tarihinden itibaren	İmparatorluğun eski topraklarından	yaklaşık 360.000
15.3.1938 tarihinden itibaren Ostmark'tan	Ostmark'tan	yaklaşık 147.000
15.3.1939 tarihinden itibaren Himaye altında bulunan	Bohemya ve Moravya'dan	yaklaşık 30.000.

Göç, Yahudiler, daha doğrusu siyasi Yahudi dernekleri tarafından bizzat finanse edilmiştir. Proletarize olmuş Yahudilerin buldukları yerde kalmalarının önüne geçmek için varlıklı Yahudilerin yoksul Yahudilerin göç masraflarını finanse etmeleri şartı koşulmuştur; dolayısıyla bu durumda Yahudiler varlık durumlarına göre kademelendirilmiş, belli bir taşınma, yani göç harcı zorunlu kılınmış, tahsil olunan bu paralar da yoksul Yahudilerin göç ettirilmesinde kullanılmıştır. Tahsil olunan iratların yanı sıra göç alan ülkelerin şart koştukları nakit ve ayakbaşı paraları için dövize ihtiyaç duyulmuştur.

- 5 -

Alman döviz hazinesini gözetmek amacıyla, yurtiçindeki Yahudi kuruluşları aracılığıyla yabancı ülkelerdeki Yahudi finans kuruluşları ihtiyaç duyulan döviz temin etmeden sorumlu tutulmuştur. Bu çerçevede sözü edilen yabancı Yahudi kuruluşları 30.10.1941 tarihine kadar hibe etme yoluyla 9.500.000 Dolar kullanıma sunmuşlardır.

Bu arada Rayşsführer – SS ve Alman Polisi'nin Şefi savaş esnasındaki göçün beraberinde getireceği tehlikeleri ve buna karşın doğunun sunduğu olanakları göz önünde bulundurarak Yahudi göçünü yasaklamıştır.

III. Führer'in uygun bularak onaylamasını takiben bu kez göç yerine Yahudilerin doğuya tahliye edilmeleri, bir diğer çözüm olanağı olarak söz konusu olmuştur.

Bu eylemler geçici çözüm niteliğinde olmalarına rağmen, bu etkinlikler esnasında kazanılan pratik tecrübeler Yahudi sorununun kesin çözümünün uygulanmasında büyük önem arz edecektir.

Avrupa'daki Yahudi sorununun kesin çözümü çerçevesinde ülkelere göre dağılımları aşağıda verilmiş bulunan yaklaşık 11 milyon Yahudi'nin varlığı göz önünde bulundurulmalıdır:

- 6 -

Ülke	Sayı
A. İmparatorluğun Eski Toprakları	131.800
Ostmark	43.700
Doğu bölgeleri	420.000
Merkez Vilayet [Generalgouvernement]	2.284.000
Bialystok	400.000
Himaye altında bulunan Bohemya ve Moravya	74.200
Estonya -Yahudi bulunmamaktadır -	

Letonya		3.500
Litvanya		34.000
Belçika		43.000
Danimarka		5.600
Fransa	/ İşgal altındaki bölgeler	165.000
	İşgal altında olmayan bölgeler	700.000
Yunanistan		69.600
Hollanda		160.800
Norveç		1.300
B. Bulgaristan		48.000
İngiltere		330.000
Finlandiya		2.300
İrlanda		4.000
İtalya	Sardenya Adası da dahil olmak üzere	58.000
	Arnavutluk	200
Hırvatistan		40.000
Portekiz		3.000
Romanya	Besarabya dahil	342.000
İsveç		8.000
İsviçre		18.000
Sırbistan		10.000
Slovakya		88.000
İspanya		6.000
Türkiye (Avrupa kısmı)		55.500
Macaristan		742.800
SSCP		5.000.000
Ukrayna		
Beyaz Rusya	2.994.684	
Bialystok hariç	446.484	
Toplam		11.000.000

Yukarıda belirtilen ülkelerin bazılarında ırksal temellere dayanan bir kavram henüz geliştirilmediği için tabloda sayıları verilen Yahudiler dini inançları Musevilik olan Yahudilerdir. Genel tutum ve anlayış göz önünde bulundurulduğunda, yukarıda sayılan ülkelerin her birinde Yahudi sorununun ele alınmasında belli zorluklarla karşılaşılacağı açıktır, özellikle Macaristan ve Romanya'da. Örneğin bugün Romanya'da Yahudiler halen para karşılığında başka bir ülkenin tabiiyetini resmen belgeleyecek evraklar temin edebilmektedirler.

Yahudilerin SSCB'nin tüm bölgelerindeki nüfuzu malumdur. SSCB'nin Avrupa kısmında yaklaşık 5 milyon, Asya kısmında ise yaklaşık 1/4 milyon Yahudi yaşamaktadır.

SSCB'nin Avrupa kısmında yaşayan Yahudilerin mesleklere göre dağılımları aşağıdaki gibidir:

Çiftçilik	% 9.1
Kentsel işçiler	% 14.8
Ticaret	% 20.0
Devlet memuru	% 23.4
Özel mesleklerde	% 32.7
- Hekimlik, basın, tiyatro vs.	

Nihai çözüm planı çerçevesinde, uygun sevk ve idare altında Yahudilerin doğu bölgelerinde çalıştırılmasına başlanılacaktır. Çalışabilecek durumdaki Yahudiler cinsiyetlerine göre ayrılarak büyük çalışma kolonilerinde toplanmış şekilde yol inşaatında çalışarak bu bölgelere götürüleceklerdir. Bu esnada kuşkusuz ki, doğal etkenlerle Yahudilerin sayısında büyük kayıplar olacaktır.

- 8 -

Muhtemelen geriye kalacak olan Yahudiler, ki bunlar hiç kuşkusuz en dirençli olanlarıdır ve serbest bırakıldıklarında yeni bir Yahudi yapısı teşekkül ettirecek dölleyici hücre olarak algılanmaları gerektiğinden (bkz. tarihteki deneyimler), bunlara bu özellikleri göz önünde bulundurularak muamele etmek

gerekecektir.

Kesin çözümün pratik uygulaması çerçevesinde Avrupa batıdan doğuya doğru taranacaktır. Himaye altında bulunan devletler Bohemya ve Moravya'nın da dahil olduğu Rayş toprakları, özellikle konut sorunundan ve diğer sosyo-politik gereklerden dolayı öncelik arz etmektedir.

Tahliye edilen Yahudiler önce kısım kısım Geçiş Gettoları adı verilen gettolara götürülecek, buradan da doğuya nakil edileceklerdir.

SS – Korgeneral H e y d r i c h devamla, tahliye gerçekleştirilirken hangi kişilerin tahliye edileceğinin tespit edilmesinin önemli bir ön koşul olduğunu ifade ettiler.

65 yaş üzerindeki Yahudilerin tahliye edilmemeleri, bunların bir yaşlılar gettosuna -bunun için Theresienstadt düşünülmektedir- yerleştirilmeleri düşünülmektedir.

Bu yaşlılar gettolarına, yaşlıların yanı sıra –31.10.1941 tarihi itibarıyla Eski Rayş'da ve Ostmark'ta bulunan yaklaşık 280.000 Yahudi'nin % 30'u 65 yaşın üzerindedir– savaşta ağır yaralar almış Yahudiler ile savaşta üstün başarı göstermiş (EK I) Yahudiler de kabul edileceklerdir. Amaca uygun bu

- 9 -

çözüm ile birlikte bir hamlede bir çok müdahale devre dışı bırakılmış olacaktır.

Her bir büyük tahliye işleminin başlangıcı büyük ölçüde askeri gelişmelere bağımlı olacaktır. Avrupa'nın bizim tarafımızdan işgal edilmiş ve etkimiz altında bulunan kısımlarında kesin çözümün uygulanmasıyla ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı'nın konuyla ilgili memurlarının Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı'nın (SD) ilgili uzmanları ile istişarede bulunmaları önerilmiştir.

Slovakya ve Hırvatistan'da en önemli temel çelişkiler hali hazırda bir çözüme bağlandığı için bu husus buralarda büyük bir güçlük ifade

etmemektedir. Bu arada Romanya hükümeti de Yahudilerden sorumlu bir memur tayin etmiştir. Macaristan'da ise, bu meselenin çözümünü sağlamak bakımından, hükümete, en kısa zamanda Yahudi sorunları danışmanı memur atmasını empoze etmek gerekmektedir.

İtalya'daki sorunun çözüme ulaştırılması hazırlığı bakımından SS – Korgeneral H e y d r i c h bu hususla ilgili olarak Polis Şefi ile bağlantı kurulmasını uygun görmektedir.

Fransa'nın gerek işgal altında bulunan, gerek bulunmayan kısımlarında Yahudilerin tahliye ettirilmeleri tüm olasılıklar çerçevesinde büyük güçlüklerle karşılaşılmadan gerçekleştirilebilir görünmektedir.

Müstaşar L u t h e r bu hususla ilgili olarak, söz konusu sorunun derinlemesine çözümüne gidildiği noktada bazı ülkelerde, kezâ kuzey ülkelerinde bazı zorluklarla karşılaşılabileceğine dikkat çekti ve bu yüzden de bu ülkelerdeki çözüm faaliyetlerinin ertelenmesinin daha uygun olacağını ifade etti. Sözü edilen ülkelerde az sayıda Yahudi bulunduğundan bu erteleme zaten önemli bir sınırlama getirmeyecektir.

- 10 -

Buna karşın Dışişleri Bakanlığı güneydoğu ve batı Avrupa'da büyük güçlüklerle karşılaşılmayacağı görüşündedir.

SS – Korgeneral H o f m a n n , Macaristan'da Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı Şefi tarafından durum kontrol altına alındıktan sonra buraya genel olarak yönlendirme yapması amacıyla Irk ve İskân Başdairesi'nden bir uzman göndermek niyetini beyan etti. Aktif görev almayacak Irk ve İskân Başdairesi'nden bu uzmanın geçici olarak Polis Ataşesi'ne yardımcı olması kararı verildi.

IV. Yahudi sorununu kesin çözüme ulaştırma niyeti çerçevesinde Nürnberg Yasaları belli ölçüde esas teşkil etmekle birlikte, sorunun tamamen ortadan kalkmasının bir ön koşulu olarak karma evlilikler ve bu evliliklerden olan çocuklar sorunu gündeme gelmektedir.

Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı'nın (SD) Şefi, Rayş Başbakanlık Şefi'nin yazılı talimatını göz önünde bulundurarak teorik olarak aşağıdaki hususları görüşlere sundu:

1) 1. Dereceden Mezlere Yapılacak Muamele

1. Dereceden melezler Yahudi sorununun kesin çözümü çerçevesinde Yahudiler ile eşit muamele görecektir.

- 11 -

Özel şartları aşağıda belirtilen melezler istisna teşkil etmektedirler:

- a) Alman kanı taşıyanlarla evlenerek çocuk sahibi (2. dereceden melezler) olmuş 1. dereceden melezler. Bu tür evliliklerden dünyaya gelen 2. dereceden melezler genelde Alman sayılmaktadırlar.
- b) Partinin ve devletin en yüksek mercileri tarafından, kendilerine bu zamana kadar herhangi bir yaşam alanında ikamet etmek üzere istisna izni verilmiş bulunan 1. dereceden melezler.

Bununla birlikte her bir münferit vaka yeniden gözden geçirilmelidir, zira inceleme sonucunda verilecek yeni bir kararın melezin yararına olmaması ihtimal dahilidir.

İstisna olarak verilen izinlerin ön koşulu esas olarak söz konusu melezin bizzat kendisinin hali hazırda vermiş bulunduğu hizmetler olmalıdır. (Alman kanı taşıyan ebeveyn ya da eşlerden birisinin vermiş olduğu hizmet dikkate alınmayacaktır).

Tahliyeden istisna tutulan 1. dereceden melezler -zürriyeti önlemek ve melez sorununu tamamen ortadan kaldırmak amacıyla- kısırlaştırılacaktır. Kısırlaştırma gönüllülük temelinde yapılacaktır. Ancak bu ülkede kalabilmenin ön koşuludur. Kısırlaştırılmış bulunan "Melez", kısırlaştırmadan sonra, o zamana kadar maruz olduğu tüm kısıtlamalardan muaf olacaktır.

2) 2. Dereceden Mezlere Yapılacak Muamele

2. dereceden melezler genel olarak Alman kanı taşıyanlarla eşit sayılacaklardır. Ancak istisna olarak aşağıdaki durumlardan birisinin söz konusu olduğu hallerde 2. dereceden melezler Yahudilerle eşit sayılacaklardır:

- 12 -

- a) Kıırma evlilikten (her iki ebeveyn de melez) doğma 2. dereceden melezler.
- b) 2. dereceden melezin ırksal olarak uygun olmayan bir görünüme sahip olması, görünüm itibarıyla Yahudi olduğunun belli olması.
- c) 2. dereceden melezin kendisini Yahudi gibi hissettiği ve böyle davrandığını ortaya koyan, polis ve siyasi merciler tarafından yapılan çok olumsuz değerlendirmeler.

Yukarıdaki kriterlerin söz konusu olduğu durumlarda, 2. dereceden melez, Alman kanı taşıyan birisiyle evli olsa dahi istisna hali söz konusu olmayacaktır.

3) Safkan Yahudi ve Alman Kanı Taşıyanların Evlilikleri

Duruma göre, Yahudi eşin tahliye mi edileceği, yoksa böyle bir karma evliliğin Alman akrabalar üzerinde yapacağı etki göz önünde bulundurularak Yahudi'nin bir yaşlılar gettosuna mı gönderileceğine karar verilmelidir.

4) 1. Dereceden Melezlerle Alman Kanı Taşıyanların Evlilikleri

- a) Çocuklu Evlilikler.

Eğer bu evlilik çocuklu bir evlilik ise, 1. dereceden melez tahliye edilir ya da bir yaşlılar gettosuna gönderilir (Madde 3'te sözü edilen safkan Yahudi ve Alman kanı taşıyanların evliliklerinde olduğu gibi muamele uygulanacaktır).

- 13 -

b) Çocuklu Evlilikler

Eğer bu evlilik çocuklu bir evlilik ise (2. dereceden melezler) ve eğer bu çocuklar Yahudilerle eşit sayılmışlarsa, bunlar 1. dereceden melez ile birlikte tahliye edilecekler ya da bir gettoya gönderileceklerdir. Eğer bu evlilikten olan çocuklar Alman kanı taşıyanlarla eşit sayılmışlarsa (Koşullu durum), 1. dereceden melez de dahil olmak üzere tahliye edilmeyecekler, istisna teşkil edeceklerdir.

5) 1. Dereceden Melezlerle 1. Dereceden Melezlerin ya da Yahudilerin Evliliği

Bu tür evliliklerde (çocuklar da dahil olmak üzere) her iki eş de Yahudi muamelesi görecek ve dolayısıyla ya tahliye edilecek ya da yaşlılar gettosuna gönderileceklerdir.

6) 1. Dereceden Melezlerle 2. Dereceden Melezlerin Evliliği

Muhtemel çocuklarda ırksal olarak, genellikle Yahudi kanının 2. dereceden mezlere göre daha ağır basmasından dolayı çocuklarının olup olmadığına bakılmaksızın her iki eş de ya tahliye edilecek ya da yaşlılar gettosuna gönderilecektir.

SS – Korgeneral H o f m a n n kısırlaştırmanın yaygın bir şekilde kullanılması gerektiği üzerinde durdu; melezin, tahliye edilmekle kısırlaştırılmak arasında bir seçim yapması gerektiğinde kısırlaştırmayı tercih edeceği görüşünü savundu.

- 14 -

Müsteşar Dr. S t u c k a r t , karma evlilikler ve melez sorunu ile ilgili olarak az evvel dile getirilmiş bulunan çözüm önerilerinin bu biçimiyle pratikte uygulanması halinde beraberinde sonsuz bir idari angaryayı getireceğini ifade etti. Öte yandan, mutlaka biyolojik gerçekleri de hesaba katmak gerekliliğini belirten Müsteşar Dr. S t u c k a r t zorunlu kısırlaştırma önerisini getirdi.

Karma evlilik sorununun çözümünü kolaylaştırmak bakımından yasa koyucunun; “Bu evlilikler boşanmıştır”, diyebileceği tarzda, amaca hizmet edecek olasılıklar üzerinde de durulmalıdır.

Yahudilerin tahliye edilmelerinin ekonomi hayatı üzerindeki etkisiyle ilgili bir soru üzerine Müsteşar N e u m a n n , savaş koşullarında önem arz eden işletmelerde çalışan Yahudilerin, bunların yerine konulabilecek iş gücü mevcut olmadığı sürece tahliye edilemeyeceklerini dile getirdi.

Bunun üzerine SS – Korgeneral H e y d r i c h hali hazırda yürütülmekte olan tahliye etme işlemleri ile ilgili olarak kendisinin onayladığı yönergeler çerçevesinde zaten bu Yahudilerin tahliye edilmeyeceklerine işaret etti.

Müsteşar Dr. B ü h l e r , merkez eyalette nakliye sorununun çok önemli bir rol oynamaması ve Yahudilerin çalıştırılması gerekliliği gibi nedenlerin burada söz konusu olmamasından dolayı, nihai çözümle ilgili olarak atılacak adımların bu bölgede başlatılmasını memnuniyetle karşılayacağını ifade etti. Bühler, özellikle merkez eyalette Yahudilerin nifak tohumları saçtıklarını, dolayısıyla fevkalade büyük bir tehlike arz ettiklerini,

- 15 -

öte yandan devamlı olarak yaptıkları kaçakçılık ve karaborsacılık ile ülkenin ekonomik yapısını altüst ettiklerini ve bu nedenlerle Yahudilerin mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda merkez eyaletten uzaklaştırılmaları gereğini ifade etti. Buna ilaveten söz konusu 2 1/2 milyon Yahudi'nin büyük bir kısmının çalıştırılmayacak durumda olduğunu da belirtti.

Merkez Eyalette, Yahudi sorununun çözümüyle ilgili idarenin Asayiş

Polisi ve Güvenlik Teşkilatı'nın (SD) Şefi'nde olduğunu ifade eden Müsteşar Dr. B ü h l e r , kendisinin başında bulunduğu merkez eyalet mercilerinin de bu yönde yapılacak çalışmaları destekleyeceğini ilave etti. Müsteşar, ricasının sadece Yahudi sorunun bu bölgede mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde çözülmesi olduğunu ifade etti.

Son olarak değişik çözüm olasılıkları üzerinde durulurken, gerek Nazi Valisi (Gauleiter) Dr. M e y e r , gerekse Müsteşar Dr. B ü h l e r tarafından nihai çözüm çerçevesinde ilgili bölgelerde hazırlık çalışmalarının bizzat kendileri tarafından başlatılabileceği görüşü savunuldu, ancak tabii halk arasında huzursuzluğa yol açmamak için dikkatli olunması gerekecekti.

Asayiş Polisi ve Güvenlik Teşkilatı (SD) Şefi'nin toplantı katılımcılarından, kendisine çözüm çalışmalarının yürütülmesi esnasında gerekli desteğin sağlanması ricasıyla toplantı sona erdi.

© Wannsee Konferansı Konutu, Berlin 2004

